
ФЕРТ О.Г.,
координатор інклюзивного
ресурсного центру канадсько
– українського проекту:
«Інклюзивна освіта для дітей
з особливими потребами в
Україні», м. Львів, аспірант
кафедри загальної та соціальної
педагогіки ЛНУ ім. І.Франка,
методист з інклюзивної освіти
навчально методичного центру
освіти, м. Львова

ДІЯЛЬНІСТЬ ЛЬВІВСЬКОГО ІНКЛЮЗИВНОГО РЕСУРСНОГО ЦЕНТРУ, ЯК ІНСТРУМЕНТУ ФОРМУВАННЯ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТНЬОЇ ПОЛІТИКИ В РЕГІОНІ НА ОСНОВІ НАПРАЦЮВАНЬ КАНАДСЬКО-УКРАЇНСЬКОГО ПРОЕКТУ «ІНКЛЮЗИВНА ОСВІТА ДЛЯ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ В УКРАЇНІ: АНАЛІЗ ДОСЯГНЕНЬ ТА ПРОБЛЕМНИХ ПИТАНЬ

В статті висвітлюється практичні питання, досягнення та проблеми формування інклюзивної освітньої політики в львівському регіоні, наводяться статистичні данні та аналіз існуючих, а також недостатніх послуг для дітей з особливими потребами в регіоні. Наводяться результати дослідження: «Вплив просвітницької діяльності в середовищі педагогів на диференціацію навчання дітей з особливими освітніми потребами в загальноосвітніх закладах та формування інклюзивної освітньої політики у львівському регіоні»

© Ферт О.Г., 2012

Ключові слова: інклюзивна освітня політика, інтегрована послуга, інклюзивний ресурсний центр

В статье освещаются практические вопросы, достижения и проблемы формирования инклюзивной образовательной политики во львовском регионе, подаются статистические данные и анализ существующих и недостаточных услуг для детей с особыми потребностями в регионе. Приводятся результаты исследования «Влияние просветительской деятельности в среде педагогов на дифференциацию обучения детей с особыми образовательными потребностями в общеобразовательных учреждениях и формирование инклюзивной образовательной политики во Львовском регионе».

Ключевые слова: инклюзивная образовательная политика, интегрированная услуга, инклюзивный ресурсный центр.

In the article we say about practical issues, achievements and problems of forming inclusive educational policy in Lviv region. Data and analysis of services and gaps in them for children with special needs are given. Also you can get acquainted with results of the research "Influence of educational activities in the pedagogical environment on the differential instructions of teaching children with special needs and forming the educational policy in Lviv region"

Key words: inclusive educational policy, integrative services, inclusive resource centre

Інклюзивний ресурсний центр (ІРЦ) у м. Львові та у м. Сімферополі було створено в межах діяльності компоненту громадянське суспільство ка-надсько-українського проекту «Інклюзивна освіта для дітей з особливими потребами в Україні». Підготовча робота по створенню центру тривала з початку проекту, тобто з 2008 року. Власне діяльність було розпочато 29.09. 2010 року з моменту підписання Меморандуму про співпрацю з основними партнерами: управліннями освіти і науки, охорони здоров'я, соціального захисту, громадськими організаціями, інститутами післядипломної освіти, провідними загальноосвітніми та спеціальними навчальними закладами міста і області, а також обласною психолого-медико-педагогічною консультацією.

Основною метою роботи центру було допомогти дітям, потенційним користувачам інклюзивного навчання, дістатися до загальноосвітнього закладу, так звана

навігація, як функція ІРЦ та отримати усі необхідні додаткові послуги для забезпечення якісного навчання та розвитку дитини, тобто забезпечення координації роботи дотичних фахівців. Також одною з функцій ІРЦ є інформування громади з питань інклюзивної освіти, шляхом роботи з засобами масової інформації, проведення семінарів, нарад з фахівцями та представниками ГО, а також створення інформаційного ресурсу у вигляді тематичної літератури, баз даних державних і громадських організацій надавачів послуг для дітей з особливими освітніми потребами.

Необхідність створення центру була обумовлена потребою налагодити кращу співпрацю між організаціями, дотичними до освіти дітей з особливостями психофізичного розвитку на місцевому рівні та напрацювати модель подібної співпраці для інших регіонів України.

Для повноцінної інклюзії, залучен-

ня дітей з особливими потребами до загальноосвітньої системи повинні бути створені певні умови. За час роботи Львівського інклюзивного ресурсного центру було зібрано базу даних організацій надавачів освітніх та супутніх послуг для дітей з особливостями психофізичного розвитку, яка постійно оновлюється.

На початку роботи ІРЦ у співпраці, згідно чинного Меморандуму підписаного 29 вересня 2010 року, було задіяно чотири громадські організації: БУ НРЦ «Джерело», БФ «Відкрите серце», ГО «Наше коло плюс», БУ Даун Синдром «Промінчик». На сьогодні маємо співпрацю з 17 громадськими організаціями, які долучилися до спільної роботи в семінарах, круглих столах та інших заходах, що були ініційовані і проведені інклюзивним ресурсним центром. Також найтісніша співпраця відбувалася саме з цими 17 установами в межах основних функцій інклюзивного ресурсного центру, а саме координації роботи фахівців та навігації сімей. В загальному маємо близько 30 ГО у базі даних інклюзивного ресурсного центру, але з деякими з них співпраця відбувається лише епізодично, за потребою.

Загалом за час функціонування інклюзивного ресурсного центру у м.Львові консультації отримало 48 сімей, 42 з яких, виховують дітей з інвалідністю. Основний акцент у роботі було спрямовано на залучення дітей до загальноосвітніх навчальних закладів, що з успіхом було втілено у більшості випадків – 38 дітей потрапили до дошкільних навчальних установ та шкіл міста Львова в результаті звернення до львівського ІРЦ. Ведеться журнал звернень до інклюзивного ресурсного центру, було налагоджено механізм співпраці з управлінням освіти департаменту гуманітарної політики львівської міської ради по залученню дітей з ООП до загальноосвітніх навчальних закладів.

Також значним досягненням вважаємо результат у забезпеченні інтегро-

ваною послугою дітей, що навчаються у пілотній СЗШ №95 м. Львова. Після спільного аналізу потреб дітей з головою обласної ПМПК та за клопотанням координатора ІРЦ до наших партнерів управління освіти департаменту гуманітарної політики Львівської міської ради, було залучено логопеда з найближчого шкільного логопункта для роботи у школі безпосередньо. Це створює хороший прецедент у напрацюванні відповідного механізму залучення необхідних послуг дітям з особливими освітніми потребами в умовах загальноосвітньої школи. Але, тут слід відмітити, що в загальному проблема з наданням послуг логопеда у Львові не може бути вирішена таким чином доки не буде відповідне забезпечення кадрами по місту. Проблема полягає в тому, що у Львові функціонує лише 6 логопунктів, в яких працює по одному фахівцю, до прикладу міста області, що є значно меншими за обласний центр, мають відповідно: Стрий- 6, Броди-4, Червоноград -6, Сокаль- 5, Радехів- 7 логопунктів. Також, для порівняння, у іншому пілотному регіоні канадсько-українського проекту Симферополі функціонує 13 шкільних логопунктів. Дітей з особливими освітніми потребами у школах міста Львова на сьогодні близько чотирьохсот, більшість з них потребують корекції мовленевих порушень, очевидно, що наявні фахівці не в стані забезпечити цих потреб.

Це лише, якщо говорити про послуги логопеда, але діти потребують також послуг інших фахівців (сурдо, тифлопедагога, реабілітолога та інших згідно індивідуальних потреб). Вище названі фахівці наявні на базі спеціальних шкіл інтернатів та психолого-медико-педагогічних консультацій, а також незначної кількості громадських організацій, але механізм залучення цих фахівців до роботи в загальноосвітній школі досі не є відпрацьованим.

Також в рамках третьої функції – інформування, було проведено потужну рекламну кампанію: грудень 2010р- березень 2011р (встановлення бигбордів,

робота зі ЗМІ, розповсюдження буклетів системно, через управління по школах, а також через партнерські ГО, проведення тематичних семінарів).

Налагоджено співпрацю з авторитетними інтернет виданнями публікація «Інклюзивна освіта у Львові» Face News, серпень 2011р, регулярні публікації на тему інклюзивної освіти на фейсбук, прес релізи про події і семінари на порталі міської ради, виступи в прямому ефірі програми львівського телебачення «Вже ранок» - лише частина нашої роботи із засобами масової інформації.

Все це дозволило частково змінити думку щодо інклюзії на рівні громади, покращило діалог з представниками освіти. Поінформованість батьків сприяла збільшенню кількості звернень до ІРЦ. Певним чином це вплинуло на збільшення кількості дітей у ДНЗ та школах м.Львова, до прикладу, якщо порівняти показники станом на 2010/11 навчальний рік у загальноосвітніх закладах Львова налічувалося 403 дитини з інвалідністю, що мають особливі освітні потреби, станом на 2011/12 навчальний рік 513 дітей. Зростання кількості дітей майже на двадцять п'ять відсотків, можемо вважати гарним прогресом у поширенні інклюзивного підходу в освіті у Львові загалом.

У Львові, за офіційними даними, нараховується близько вісімдесяти шкіл, куди вже потрапила хоча би одна дитина з особливими освітніми потребами, з них 10 шкіл лідерів, де є найбільша кількість дітей та максимально створені умови навчання та перебування дітей у школі, а саме є досвід роботи, частково або повністю наявне матеріально технічне забезпечення, достатній рівень психологічного та методичного супроводу. Також в цілому в регіоні діє 18 спеціальних шкіл інтернатів для дітей, що потребують корекції фізичного та (або) розумового розвитку. Ці заклади належать до системи МОН. Послуги для дітей з громади не надаються на базі інтернатів Львова та області, лише

на волонтерських засадах проводиться консультування вчителів та батьків, зокрема у Львівській спеціальній загальноосвітній школі-інтернаті для дітей з тяжкими порушеннями мовлення.

Відкритим є питання асистування (це питання є частково, або повністю вирішеним лише у чотирьох загальноосвітніх школах Львова: СЗШ№№ 60,82,95, «Надія», включно з пілотною школою проекту це СЗШ№95), а також питання методичного забезпечення, залучення необхідних, в кожному конкретному випадку, фахівців. Для дітей з порушеннями опорно рухового апарату проблемою є архітектурна доступність та забезпечення відповідним обладнанням, діти з порушеннями слуху і зору також потребують спеціального обладнання робочого місця, це не завжди є можливим, з цієї причини залучення даних категорій дітей є сильно утрудненим. Проблемними залишаються питання готовності педагогічного колективу та адміністрації навчальних закладів до прийому дітей, з особливостями фізичного та (або) розумового розвитку, а саме з розладами ОРА, сенсорними порушеннями, психічними та поведінковими розладами, затримкою психомовного розвитку, розумовою відсталістю. Важливою ділянкою роботи є навчання фахівців складання індивідуальних навчальних планів та роботи у мультидисциплінарній команді. Представники ІРЦ і ОПМПК надавали допомогу з даного питання у Львівській пілотній СЗШ№ 95 Також слід пам'ятати, що в класі, де впроваджується інклюзивна форма навчання, знаходяться як діти, яким призначене навчання за програмою спеціальних шкіл для дітей, які потребують корекції фізичного та (або) розумового розвитку, так і діти, що навчаються за загальноосвітньою програмою. Важливо навчити вчителів проводити повноцінні диференційовані уроки, плануючи їх згідно навчальної програми та індивідуального плану, із залученням усіх дітей до спільної роботи. Тут необхідним є навчання педагогів нових ін-

клюзивних класів плануванню уроків.

Протягом грудня 2010р.- березня 2011р. в рамках співпраці згідно чинного Меморандуму між Львівським інклюзивним ресурсним центром, управлінням освіти департаменту гуманітарної політики Львівської міської ради та Львівським обласним ІППО було проведене аналітичне дослідження за участю вчителів львівських шкіл, що працюють в класах де є діти з особливостями психофізичного розвитку.

Тема дослідження: «Вплив просвітницької діяльності в середовищі педагогів на диференціацію навчання дітей з особливими освітніми потребами в загальноосвітніх закладах та формування інклюзивної освітньої політики у львівському регіоні». Метою дослідження було вивчення впливу інформування вчителя на процес диференційованого навчання дітей з особливими освітніми потребами.

Загалом було проаналізовано 110 анкет заповнених вчителями 23 навчальних закладів Львова, (серед яких 22 школи, школи –садки і один ДНЗ). Навчальні заклади, в яких проводилось дослідження, мають різний досвід роботи, загалом, від одного до одинадцяти років.

В ході дослідження з'ясувались такі основні питання: зміна облаштування класної кімнати згідно потреб дітей з особливостями психофізичного розвитку; зміна змісту, обсягу, часу виконання завдань; залучення батьків дітей з особливими освітніми потребами до планування навчального процесу; участь дітей з особливостями психофізичного розвитку у позакласних заходах; загальна динаміка результатів навчання. Усі ці показники і визначають якість диференціації навчального процесу.

Було розроблено числову шкалу оцінювання вищезазначених показників. Де мінімальний бал з розрахунку на одну опитану людину дорівнював числу сім, максимальний тридцять п'яти. Нами було опитано 110 людей, таким чином мінімальний бал становив 770,

максимальний 3850. В ході дослідження було визначено числовий показник 2548, що становить 66, 18% від максимального балу.

Таким чином готовність обстежених шкіл до впровадження диференційованого навчання за основними показниками, а саме:

- зміна облаштування класної кімнати згідно потреб дітей з особливостями психофізичного розвитку;
- зміна змісту, обсягу, часу виконання завдань;
- залучення батьків дітей з особливими освітніми потребами до планування навчального процесу;
- участь дітей з особливостями психофізичного розвитку у позакласних заходах;
- загальна динаміка результатів навчання, становить на сьогодні 66. 18%.

Послуги, а саме програми денного перебування поза системою інтернатів соціального захисту для найважчих категорій дітей є досі слаборозвиненими, недостатня дошкільна підготовка. Послуги, щодо підготовки переходу зі спеціальної освітньої установи до інклюзивного класу також недостатні. Це включає консультування батьків, педагогів, підготовчі заняття. Багато проблем, що пов'язані з профорієнтацією людей з інвалідністю та підготовкою до навчання після школи, особливо це стосується осіб з вадами розумового розвитку.

Хоча питання профорієнтації лежать в площині шкільного навчання лише частково, потрібно готувати дитину до дорослого життя ще у школі (тут значним ресурсом можемо вважати школи-інтернати, де профорієнтація проводиться, треба продумати механізм використання цього ресурсу)

Також проєкт: «Інклюзивна освіта для дітей з особливими потребами в Україні» провів конкурс інноваційних мікро грантів в галузі інклюзивної освіти. В організації та проведенні конкурсу брали участь представники ІРЦ. Реалізація проєктів триває безпосередньо

в даний час. Переможцями стали:

1.Благодійна організація «Даун синдром Промінчик» проект «Вперед до змін»

2.Львівська спеціалізована школа «НАДІЯ»з поглибленим вивченням предметів екологічно правового профілю проект «Я пізнаю світ»

3.Бродівське районне добровільне товариство захисту дітей-інвалідів «Надія» проект «Інклюзивне радіо»

4.Сокальська районна асоціація інвалідів «Впровадження інклюзивної освіти у місті Сокаль»

Ці організації отримали фінансову підтримку для реалізації діяльності спрямованої на створення інклюзивного освітнього середовища для дітей з особливими освітніми потребами. Це стане хорошим прикладом для місцевої влади, яка також фінансує невеликі

проекти в галузі освіти, підтримка інноваційних ідей у галузі інклюзії з боку держави в майбутньому може істотно вплинути на розвиток освіти в регіоні загалом. Таким чином ця діяльність проекту має більший вплив ніж просто вирішення невеликих фінансових питань організацій переможців сьогодні, програма мігрантів проекту може мати суттєвий вплив на подальше формування інклюзивної освітньої політики в регіоні у майбутньому.

Це короткий загальний опис прогалин і існуючих послугах, в контексті діяльності Львівського інклюзивного ресурсного центру. Слід зауважити, що достатніх послуг в нас просто немає, дефіцит є тотальним....розвивати і підтримувати треба усі напрямки. В графі "недостатні послуги" зазначені послуги, яких або бракує найбільше, або немає в наявності взагалі.

Таблиця Аналіз послуг

Існуючі послуги	Недостатні послуги
Робота з сім'ями дітей з особливостями психовізного розвитку Всі ГО, див. таблицю-додаток1. Пілотна СЗШ№ 95, ОПМПК	Ранній супровід сім'ї дитини з особливостями психофізичного розвитку підтримка та розвиток послуги рівний рівному
Інтеграція та інклюзія дітей із Даун-синдромом. Створено центр ранньої допомоги при обласній ПМПК де проводяться корекційні заняття з 18 дітьми з синдромом Дауна. Діти з синдромом Дауна почали відвідувати пілотну школу проекту у 2011/12 н.р Здійснюється інтеграція в загальноосвітні навчальні заклади, див. додатки	Інформування батьків про існуючі послуги в тому числі через медичні установи. Методичне забезпечення навчального процесу є проблемним, неготовність закладів за місцем проживання прийняти на навчання дітей з синдромом Дауна
Соціальна адаптація, інтеграція та інклюзія дітей із вадами розумового розвитку. програми для дітей, що потребують корекції розумового розвитку,майстерні,індивідуальні заняття. БУНРЦ «Джерело» та інші заклади, див. додатки. Сьогодні 129 дітей з вадами розумового розвитку, психічними та поведінковими розладами навчаються у загальноосвітніх школах Львова	Реалізація корекційної складової навчальної програми в умовах інклюзивного класу. Організація груп продовженого дня для на базі спеціальних шкіл та у загальноосвітній школи із залученням відповідних фахівців. Брак фахівців (логопедів, дефектологів) на рівні міста.

Соціальна та фізична адаптація та реабілітація осіб з інвалідністю по зору соціально-трудова, побутова, медична, психологічна реабілітація слабозорих реабілітація сліпих, фінансування проєктів, залучення до трудової діяльності, покращення обслуговування підготовка спортсменів з інвалідністю, дітей з інвалідністю по зору. На сьогодні у школах Львова є 79 дітей з порушеннями зору	Матеріально-технічне та методичне забезпечення для дітей з вадами зору організація інклюзивного навчання для слабозорих за місцем проживання. Інклюзія дитини з серйозним порушенням зору та супутніми розладами у школу за місцем проживання є досі неможливою
Лікувальна та соціальна реабілітація дітей з ДЦП від 5 до 18 років і старше фізіо терапія, психологічна підтримка допомога та інтеграція осіб з тяжкими порушеннями опорно-рухового апарату впровадження навчальних, лікувальних та реабілітаційних програм для дітей та дорослих з ДЦП. У Львові 166 дітей з розладами ОРА навчаються у школі, але відповідні умови в районах лише створюються	Недостатньо забезпечена архітектурна доступність, діти з ураженнями опорно рухового апарату все ще на мають змоги навчатися за місцем проживання. Складною є інклюзія дітей з комплексним ураженням ОРА та інтелекту. Це потребує як забезпечення архітектурної доступності, спеціального обладнання так і адаптації навчальних програм до потреб даної категорії дітей, що включає складання індивідуального навчального плану та забезпечення диференціації уроку згідно ІНП та загальноосвітньої навчальної програми
Адаптація осіб з інвалідністю до самостійного життя Заняття для набуття соціальних та професійних навичок ГО, спеціальні школи-інтернати, див. додатки	Є ряд організацій, що ініціюють створення будинків спільного проживання для дорослих інвалідів, але фактично ця послуга не розвинена Забезпечення наступності освітніх послуг в тому числі із залученням професійно-технічної освіти. Йдеться про реформування освітньої системи, не лише в межах диференціації уроку, але й цілої навчальної програми. Це навряд чи відбудеться без зміни державних стандартів освіти
Мистецько-терапевтичні заняття міжнародна театральна програма, клуб батьків, здійснюється на базі ГО, див. додатки	Розвиток позашкільної освіти за місцем проживання.
Адаптація та робота з дітьми з вадами слуху захист інтересів глухих, інтеграція в суспільство, практичне вирішення питань нечуючих. 139 дітей з вадами слуху відвідують у Львові загальноосвітні школи, діють ГО, що підтримують дану категорію осіб, спеціальні школи інтернати.	Особливо утрудненою є інклюзія дітей з вадами слуху, що мають супутні інтелектуальні порушення. Над створенням умов за місцем проживання для даної категорії дітей ще слід працювати.

Раннє втручання, консультування батьків (логопеди, психологи, реабілітологи) Здійснюється на базі ОПМПК, БУ НРЦ «Джерело».	не відбувається системно лише на базі деяких ГО, починає таку роботу обласна ПМПК, формально окремі послуги існують при медичних установах., ці послуги потребують більш детального моніторингу
Дошкільня, шкільні заняття для дітей з важкими ураженнями, в освітній системі здебільшого в експериментальному режимі, групи в окремих ДНЗ, див. додатки	дошкільня для дітей з важкими ураженнями досі не завжди є доступним за місцем проживання, не відбувається наступності освітніх послуг в контексті інклюзії
Консультування, обстеження та корекційна допомога дітям з аутизмом організація груп денного перебування дітей з аутизмом, підготовка до інклюзивного навчання, функціонування навчального експерименту для дітей з аутизмом на базі інтернату для дітей з важкими порушеннями мовлення (На території школи діє експеримент «Науково – методичні засади створення моделі психолого педагогічної та соціальної реабілітації й інтеграції дітей з	Організація послуг для дітей з аутизмом за місцем проживання ... створення груп для важких дітей з аутизмом з наступним залученням до системи інклюзивної освіти, організація навчання фахівців, що працюють з даною категорією дітей
розладами спектру аутизму» До експерименту залучено 51 дитину з розладами спектру аутизму., відкрито також групу для дітей з аутизмом на базі ДНЗ 165 у співпраці з БФ «Відкрите серце»	
Підтримка сімей дітей з гіперактивним розладом з дефіцитом уваги, інформування про проблеми дітей з гіперкінетичними розладами, методична підтримка. Таку роботу проводять БУ НРЦ «Джерело», ГО «Наше коло плюс»	Забезпечення методичною літературою загальноосвітні навчальні заклади... проведення навчання для педагогів, що працюють з дітьми з ГРДУ та іншими поведінковими розладами. Підтримка послуг рівний рівному для сімей дітей з ГРДУ
Організація інклюзивних класів та груп в ДНЗ з залученням дітей з особливостями психофізичного розвитку Існують на базі окремих шкіл та ДНЗ, див. Додатки.	Забезпечення супроводу, зокрема асистування...Реалізація диференційованого підходу до навчання :допомога вчителям у складанні індивідуального навчального плану плануванні диференційованих уроків в інклюзивному класі, де одночасно навчаються діти за різними програмами, в силу діючого законодавства. Організація тренінгів для вчителів з планування уроків в інклюзивному класі. Активізація та сприяння роботи мультидисциплінарної команди фахівців, допомога у залученні фахівців з установ, що мають попередній досвід роботи з дітьми з особливостями психофізичного розвитку. На майбутнє слід думати про зміну державних навчальних стандартів, адже без цього повна реалізація інклюзивного навчання виглядає малоімовірно